

בן. אביי ורבה היו יתבי קמי דרבה. א"ל רבה, למי מברכיין. א"ל, לרחמנא. ורחמנא היכא יתיב. רבא אחוי לשמי טללא, אביי נפיק לברא אחוי כלפי שמיא. אמר ליה רבה, תרוייכו רבנן הויתו, היינו דאמרי אינשי בוצין בוצין מקטפי ידיע. הנטי הטבעית לדעת-אלקים מהגלה ביותר בתור רגש פנימי אצל אנשי שם המצויינים, ויותר מזה

מקטפי ידיע, שההכנה הנפשית מתגברת באדם וניכרת בעוצם התחלת הילדות באופן רשמי כ"כ עד שנוכל ג"כ לדעת איזה דרך יבחר הילד אשר שאר רוחו⁴ מתגלה בו. וסעד לדבר אמרם ז"ל⁵: רבא עסק בתורה חי ארבעין שנין, אביי דעסק בתורה ובגמ"ח חי שיתין שנין. כי האיש שמתנשא אל מרחב גדול בשאיפות רעיונו לא יוכל לכלא את רוחו רק בשלימות אחת, וכשם שמתפשט הוא לכל דרכי הדרישה כך הוא מתרומם ג"כ לכל ענפי השלימות הלימודית והמעשית. ע"כ לפי תכונתו לא מנעו עסק גמ"ח ועירוב הבריות מההשתלמות שלפי טבע נפשו שמצאה בהגיון הפנימי. אבל רבא מצא בתורת ד' הפצו⁶, ולא חי אפשר לו להפרד מאהבתה של תורה ששגה באהבתה עד אין קץ⁷. כי רק בה מצא אשרו ותעודתו היותר גבוהה בקדושתה. ויזכר היות שמי שהולך על דרך החכמה המוגבלת הוא יותר קרוב להחכמה המעשית, ע"כ לענין הלכה יוכל להיות מכויץ יותר שתהי' הלכה כמותו. ע"כ אמרו⁸ עליו. על ר"מ שלא יכלו חביריו לעמוד על סוף דעתו וע"כ לא קבעו הלכה כמותו, ומפני זה הטעם הלכה ג"כ כרבא לגבי אביי⁹. אע"פ ששני הדרכים כאחד טובים, דרכי חיים המה ודרך הקודש יקרא להם¹⁰, אבל המותפש יותר אל הידיעה הפשוטה המוגבלת הוא קרוב להנהגה המעשית לקבע על ידו ההלכה. ואולי מפני זה אין ההלכות נחתכות ע"פ ידיעת הנבואה כ"א ע"פ החכמה המוגבלת ע"פ דרכיה של תורה ההלכות החחוכות וקבועות.

(ין איי דגורא פ)

שגם כללות דרכים הפרטיים שבידיעת הדרישה האלהית שמתחלקים חכמי לכ בהיותם באים בימים, סבת החלוקה היא נטועה בנפש מראש. זבאשר שישנם חכמים שמגמתם בדעת האלהים היא ע"פ הדברים המשוערים והמוגבלים, כמו ע"י ביזור החכמות בדברים המוחשיים לאמתתם לעמוד על סודם וסדרם, ודעת התורה להלכותיה ופרטותיה, וזוהי ימצאו עצמם דבקים בקונם ויודעים את שמו ית'. וישנם כאלה שמתבע נפשם אינם יכולים להסתפק בדרישת הדברים המוגבלים והם מתרוממים לשוטט ברעיונות בהכרת רוממות אל ית' בהשערה פנימית בהגיון נעלה. וזוהי אינם מצומצמים אל פרטי נתיבות דברים קצובים ומוגבלים, ויותר ממה שיש לדבר בפה ולשון הם מרגישים בהגיון לבכם, ומרוממות ההגיון הפנימי מכירים ג"כ ההכרח שמחייב את ההשלמה האנושית לבא ע"י השיעבוד לדרישה ולקיום של כל הדברים המוגבלים, מחכמה ודרישת התורה ופרטיה. וכעין זה אמר הר"מ במו"נ¹ ע"פ "עולים ויורדים"² כי בהיותו עולה אל המושגים הרחבים בהגיון לב הכרת רוממות השם יתברך לאמתתו, יורד עם זה לכויך ההנהגה המדינית המוגבלת. ע"כ רבא אחוי לשמי טללא, כי היתה נטייתו אל שקידת התורה ודרישת כל אמת בפרטיהם³ המוגבלים, וזוהי יבא להכרת קונו יתברך, וזאת הנטייה משלה בנפשו גם בילדות, למצא מנוחה ג"כ בצל אהל, וזוהי יבא אל המנוחה והתעודה הרוממה. אביי אמנם שאף אל הרחבת הידיעה בהכרה הפנימית שמתנשאת אל למעלה מכל גבול, ודחקו טבעו הפנימי לבטא רגשות נפשו ברחמנא היכי יתיב, ע"י דנפיק לברא ואחוי כלפי שמיא אל מרחב אין קץ. והיינו דאמרי אינשי בוצין בוצין

רכט. אותם הגדולים שהיו מטבע נפשוחם בעלי אגדה ושירת, וחצו הפיזיטי שכנפשמ היה גדול ועצום מאד, לא היו יכולים למצא קורת רוח בתלמוד ההלכות מצד עצמן, אלא מצד המקוריות שלהן, שכולן טבעות הן ממקור מים חיים של האורה האלהית שבתורה, שהדבקות האלהית היא עיקר יסודה. על כן דרשו חמדי שעסק התורה יהיה בדבקות, וחייכו להתבונן, ולהניח זמנים רבים מגופי תורה, גם באמצע הלימוד, כדי לפנות את הלב לרציון הדבקות האלהית, כל אחד ואחד לפי כשרונו וטהרת רוחו ועומק הדעת שלו. אמנם אותם שהיו בעלי שכל הגיוני, והשכל המנוח והמעשי היה אצלם חי ומלא כח, הרגישו שפעת עונג ומילוי נפש. בנתחם ההלכות ובציוריהם המעשיים, והרגישו בעצמם ריזון וחזני ותכונת עבודה מלאה מעצם התלמוד לבדו. על כן הוכיחו שעצם התלמוד ההלכותי הוא המכוון התכליתי, ופנינו הלב באמצע התלמוד אל ההכנה של הדבקות, הוא בכלל בטולה של תורה. ואלו ואלו דברי אלהים חיים, כי לאחורונים, עצמותה של ההשכלה התורנית בכל מקצועותיה, היא בעצמה מקנה להם את התכונה האצילית של הדבקות השירית או ההרגשית, וקל וחומר הנודעת התבוננית.

כשנאמרה תיבה זו על חינוך הפנים, אז הכונה היא לגדל ולפתח את טבעו
והכשרתו של הילד שנמצאה בו במרה קטנה או כחה והתעלם לכה, ולגלותה.
וכיון שאיש הישראלי עוד בילדותו רות ד' נשמת שווי טמונה וננוה בו, צריכים
לגדל ולחנך אותו לתוציאה לגלותה ולהפריחה, והיה ליהודי נאמן עובר את ד',
כתרונו מעצמו יחפץ, ומדרכו גם כי יקח לא יסור, ואילו המצוה אפילו המרגיל,
אינו בטוח שהבן או התלמיד המצויחה והמתרגל יעשה כמצוהו גם כשיגדל ויהיה
ברשות עצמו, ועל זה צוה שלמה המלך: 'חונך לעבד ובו, החנכו, אל קרבו
תחדדו ואת קדושת הישראל אשר בו בהעלם, תגלה, ורק אז יגם כי יקח לא
יסור ממנה'.

שלמה המלך, לא את תכלית החינוך בלבד הודיענו, שתכליתו להביאו אל ג'גם
כי יקח לא יסור ממנה, אלא גם את האופן והאמצעי איך לבוא אליה, באר לנו
במלים: 'חונך לעבד על פי דרכו, שזה הוא העיקר, כי המצוה המרגיל בלבד,
אינו צריך ליתן לב אל הבן והתלמיד, לרעת את טבעם ושכלם וכו', עליו רק
לצוות: 'עשה כך וכן, ויהי לך, גם אינו מרגיש חוב בעצמו לטפל בכל תלמיד
והלמיד בפני עצמו, יוכל הוא לצוות להרבה תלמידים בני גיל אחד צווי אחד:
עשו כך וכן, כי לא בתלמיד ובבן, רק בו -- במצוה לבד -- הדבר תלוי, הוא
יצוה וזאת כל פעולתו. אבל המהנן שרוצה לגלות את נשמת התלמיד הטמונה
והגנוחה בו, לגדלה ולהצמיחה שתבער באש של מעלה לעולם וקדושו, וכולו אף
כחות גופו בקדושה יתגדלו ולתורת ד' ישתוקקו, מוכרח הוא להרכין את עצמו
אל התלמיד המתחנך על ידו, ולהדיר אל תוך קטנותו ומיכויותו, עד אשר יגיע
אל ניצוץ נשמתו הגנוחה אף בעלמה, להוציאה, להצמיחה ולגדלה.
וכיון שכן, לא בכל העברים שוה הוא החינוך, תלוי הוא בכל גערי ונערי כפי
טבעו, דעתו, מרמתו וכו', ואותם על המהנך להפיר, ולא די לו למחנך אם רק
את עצמו ודעתו בלבד יכיר, כי גם במתחנך הדבר תלוי, לא בדעתו ובחות עצמו
בלבד ישמש ויפעל, יצוה ויורה, רק גם בדעת וכוחות התלמיד יאחו, ישמש ויפעל,
ולא מה שיצוה ויחנך לוח, יצוה ויחנך לתלמיד אחר השונה ממנו בטבעו, יצוה,
מדות וכו', וזה רמו לנו שלמה המלך: 'הנוך לעבד על פי דרכו -- על פי דרכו
של כל אחד ואחד.

(ש"ס ע"ב)

"חונך לעבד על פי דרכו, מצוה ב' דברים.

שיחנכו את הנער, והוא שידגלנו מצדויו אל השלמות אם בדעתו, אם
במעשים ובמדות, כי ההרגל שיוגל בנצוריו, יעשו בו חקיו עצום ורדושם
שמור כנפש לא יסור גם לעת זקנה, לא כן החינוך שיוחנך בגדלותו אין
החקיו קבוצ כנפש, וימוש ממנו לעת זקנתו.
מצוה שיהיה החינוך ע"פ דרכו פי כל אדם מסוגל מטבעו לענון אחר,
בין בדעות יש שמחתם חר, ויש ששכלם ישר בלתי מתודד, וצריך ללמדו
כפי ההנחה שנמצא בו, ובין במעשים, יש שמוכן לאומנות מיוחדת,
ולמדו מיוחדת, ויקבל אותה בקל, וזה יזכר בהנער לפי התשוקה, ולפי
מה שמשותל בעצמו באיזה דבר מיוחד, צריך להנכו לפי דרכו ולפי
הורשמים שיש בו אל מה שהוא מוכן אליה, שאז לא יסור ממנה גם
כי יקח, לא כן אם יחנכו אל מה שהוא זולת טבעו" (תכ"ט)

"חונך לעבד -- כשהוא עוד נער ואז גם ששוקק לא יסור, והענין, פי האדם
אי אפשר לו לשבוי דרכו, בלומר מללו שגולד פו, כמו שאמרו (שבת קנ"ו ע"א):
האי מאן דבעק (=שגולד במול ערק) יהיה גבר צדקן וכו', וכשגולד במול רע או
על זה ניתנה הבהירה ביד האדם שיוכל לאחוז במולו לאיזה דבר שירצה, להיות
או צדיק או רשע או בינוני, וכמו שאמרו במסכת שבת (ש"ס): האי מאן דבמאדים
יהיה שופך דמים, אמר רב אשי: או מזהלא (=מזהל), או טבחה (=טבח), או
לפטים, וזכר אלו הג' רוחא לפי שגולד מרחה שיהיה שופך דמים, אך בהחירהו
יוכל לבחור כאלו הג', או מזהלא והוא צדיק שעושה מצוות עשה, או טבחה
והוא בינוני, או ליסטים והוא רשע שופך דמים כמשמעו... וזה שאמר 'חונך לעבד
על פי דרכו, לפי דרך מולו וטבעו, כן תחנכו לעשות מצות ואז גם כשיקח
לא יסור ממנה... אבל כאשר תעריכוהו על מולו, עתה ישמע לך מיראתו אותך,
אבל אח"כ בעת יסור עולך מעל צדאיו יסור מזה כי אי"א לו לשבר מולו" (תכ"ט)